

Євшан-зілля (скорочено)

Микола Вороний

Да лучче есть на своей земле костью лечи, ине ли на чюже славу быти.

(Літопис, за Іпатським списком)

У наших давніх літописах є одне оповідання, яке не блищить красою, не вихвалює героїв, але зворушує серце. У ньому таїться якесь пророкування, що підтримує надію й віру в ідеали тих, "котрі вже край свій рідний зацурали, занедбали..."

Жив колись у Києві в неволі улюблений син половецького хана, малий хлопчина. Якось під час походу його взяв у полон князь Володимир Мономах і залишив при собі за вроду.

Хлопчик жив у розкошах і з часом потроху став забувати рідний степ, а чужий край і звичаї вважав рідними.

Та не так жилося хану "без коханої дитини", в самотині. Він сумував і журився, не їв і не спав.

Тоді покликав свого гудця і звернувся до нього з такими словами: "Слухай, старче, ти шугаєш ясним соколом у хмарах, сірим вовком в полі скачеш, розумієшся на чарах. Божий дар ти маєш з неба — людям долю віщувати, словом, піснею своєю всіх до себе привертати".

І попросив гудця піти у Руську Землю, відшукати сина, розповісти, як за ним побивається його батько. А щоб він згадав усе, хан сказав посланцю: "Заспівай ти йому пісню нашу, рідну, половецьку, прожиття привільне наше, нашу вдачу молодецьку. А як все те не допоможе, дай йому євшан-зілля, щоб, понюхавши, згадав він степу вільного привілля".

І пішов гудець в дорогу, йшов три дні й три ночі. Прийшов до Києва опівночі, прокрався, як злодій, до сина свого пана і почав його умовляти повернутися. Але слова на хлопця не діють, бо забув він і батька, і родину. Тоді гудець вдарив по струнах, заспівав пісню "вільного народу" "про лицарські походи", "про славетнії події". Спочатку "ревли—стогнали струни", "мов скажена хуртовина". Потім спів змінився на "народний, колисковий". Гудець тихо заспівав молодому половчанинові ту пісню, яку йому співала мати, коли колисала. Але ні спів лагідний, як молитва, ні сильний, дужий "не вразив юнацьке серце". Схилив голову старець у розпачі: "Там, де рустка замість серця, порятунку вже не буде!.." Раптом згадав про євшан-зілля, дістав заповітний сповиток і дав юнакові понюхати те бадилля. Із тим сталося диво. Хлопець поблід, зірвався на рівні ноги і перед ним "Рідний степ — широкий, вільний, пишнобарвний і квітчастий — раптом став перед очима, з ним і батенько нещасний!.. Воля, воленька кохана! Рідні шатра, рідні люди..."

Він скрикнув: "Краще в ріднім краї милім полягти кістьми, сконати, ніж в землі чужій, ворожій в славі й шані пробувати!" — і подався разом з гудцем у дорогу, оминаючи сторожу.

"Україно! Мамо люба! Чи не те ж з тобою сталося?" Чи багато твоїх синів зосталось, чи не відцуралися вони від тебе?

Колись були кобзарі — гудці народні, що доносили до людей "Заповіти благородні", "а проте тієї сили, духу, що зрива на ноги, в нас нема і манівцями ми блукаєм без дороги!.. Де ж того євшану взяти, того зілля—привороту, щоб на певний шлях направить,— шляху край свій повороту?!"

/899 р.

Євшан-зілля — різновид полину, що росте в південних степах; має сильний і водночас ніжний, приємний запах.

Гудець — музикант і співак.